

Positionspapper: Gottgörelse enligt FN:s vägledande principer för AP2 som ansvarsfull investerare

Gottgörelse är en central del av ett ansvarsfullt företagande och ger dem som har drabbats av negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna möjlighet till upprättelse, samtidigt som företag kan hantera och dra lärdom av sådana händelser. Effektiv gottgörelse stöder inte bara de berörda individerna, utan stärker även integriteten i ramverk för tillbörlig aktsamhet (due diligence) avseende mänskliga rättigheter och riskhantering.

Ansvar för gottgörelse enligt FN:s vägledande principer

FN:s vägledande principer tydliggör företags ansvar när det gäller gottgörelse. Företag kan vara involverade i negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna på tre huvudsakliga sätt: genom att orsaka, bidra till eller vara direkt kopplade till sådan negativ påverkan genom affärsrelationer.

- **Orsaka negativ påverkan:** När ett företag direkt orsakar negativ påverkan ska det vidta nödvändiga åtgärder för att upphöra med eller förhindra påverkan samt tillhandahålla eller samarbeta kring gottgörelse genom legitima processer (FN:s vägledande principer, princip 19).
- **Bidra till negativ påverkan:** Om ett företags handlingar bidrar till negativ påverkan ansvarar företaget för att upphöra med eller förhindra sitt bidrag, använda sitt inflytande för att begränsa återstående påverkan samt tillhandahålla eller samarbeta kring gottgörelse (FN:s vägledande principer, princip 19).
- **Direkt koppling till negativ påverkan:** När ett företag är direkt kopplat till negativ påverkan genom en affärsrelation ska det använda sitt inflytande för att förhindra eller begränsa den negativa påverkan, men är inte skyldigt att själv tillhandahålla gottgörelse, även om det kan spela en roll i att möjliggöra gottgörelse (FN:s vägledande principer, princip 22).

FN:s vägledande principer betonar vidare vikten av att etablera eller delta i effektiva klagomålsmekanismer för att möjliggöra tidig identifiering och hantering av negativ påverkan (FN:s vägledande principer, princip 29). För att sådana mekanismer ska fylla sitt syfte måste de vara tillförlitliga, tillgängliga och fungerande för de berörda (FN:s vägledande principer, princip 31).

AP2:s roll som investerare och utmaningar kopplade till avstånd från negativ påverkan

Som institutionell investerare uppstår AP2:s huvudsakliga exponering för framträdande risker för mänskliga rättigheter genom dess investeringar. Framträdande risker är de som är mest allvarliga för människor och som därför bör prioriteras. Ofta är AP2 strukturellt långt ifrån den faktiska verksamhet där negativ påverkan på mänskliga rättigheter kan uppstå, till exempel djupt i portföljbolagens värdekedjor eller inom enheter där AP2 har begränsat eller inget direkt inflytande.

Detta innebär att AP2 typiskt sett är direkt kopplad till negativ påverkan snarare än att orsaka eller bidra till sådan påverkan. Följaktligen vilar ansvaret för att tillhandahålla gottgörelse på det företag som orsakar eller bidrar till den negativa påverkan. AP2:s position innebär dock inte att AP2 saknar ansvar; snarare understryker den vikten av att använda sitt inflytande för att främja och möjliggöra gottgörelse.

Mekanismer genom vilka AP2 möjliggör gottgörelse

När AP2 är direkt kopplat till potentiell eller faktisk negativ påverkan tillämpar AP2 både proaktiva och reaktiva arbetssätt för att stödja gottgörelse.

Proaktivt arbete: stärka system och bygga inflytande

- **Proaktiva dialoger:** AP2 för dialoger med portföljbolag som bedöms ha förhöjd risk för negativ påverkan på mänskliga rättigheter. Diskussionerna fokuserar på bolagens beredskap för gottgörelse, där klagomåls- och gottgörelseprocesser formaliseras som centrala nyckeltal.
- **Bygga inflytande:** AP2 strävar efter att öka sitt inflytande över portföljbolag genom eskaleringsprocesser (t.ex. brev till styrelser, investerarsamarbeten, aktieägarförslag, röstning samt, som en sista utväg, exkludering från portföljen). AP2 stödjer även kapacitetsuppbyggnad hos bolag och förvaltare avseende klagomåls- och gottgörelsemekanismer.
- **Externa förvaltare:** För investeringar som förvaltas externt införlivar AP2 krav som är i linje med FN:s vägledande principer och andra riktlinjer för ansvarsfulla investeringar. Enkäter för due diligence och årliga hållbarhetsbedömningar inkluderar frågor om klagomåls- och gottgörelsemekanismer, och AP2 jämför samt följer upp externa förvaltare baserat på dessa kriterier.

Reaktivt arbete: hantering av faktisk negativ påverkan

- **Reaktiva dialoger:** AP-fondernas etikråd, där AP2 deltar, genomför regelbundna granskningar av portföljbolag avseende negativ påverkan på mänskliga rättigheter. När negativ påverkan flaggas inleds dialoger med bolagen i syfte att säkerställa gottgörelse och minska risken för upprepning. Dessa dialoger stöds av tredjepartsleverantörer och kan pågå under flera år.
- **Bedömning och uppföljning:** Effektiviteten i bolagens gottgörelse bedöms utifrån flera kriterier, inklusive offentlig tillgänglighet och faktisk tillämpning av gottgörelseprocesser, intressentdialog samt förebyggande åtgärder för att undvika att negativ påverkan upprepas.

Internt ansvar

Det strukturella avstånd som finansiella institutioner ofta har innebär inte att de aldrig kan bidra till eller orsaka negativ påverkan. En analys måste göras i varje enskilt fall för att fastställa grad av involvering om negativ påverkan uppstår. AP2 har för avsikt att gottgöra situationer där AP2

har orsakat negativ påverkan på mänskliga rättigheter. AP2 har för avsikt att bidra till gottgörelse för det fall den bidragit till en negativ påverkan på mänskliga rättigheter. Att ha en robust process för due diligence avseende mänskliga rättigheter är centralt för att minska risken för att bidra till eller orsaka negativ påverkan på människor.

AP2 upprätthåller en intern klagomålsmekanism i enlighet med den svenska visselblåsarlagen, som gör det möjligt för anställda och konsulter att rapportera oro anonymt och säkerställer att lämplig uppföljning sker.

Begränsningar och tillgänglighet i externa klagomålsmekanismer

AP2 har valt att inte etablera en extern klagomålsmekanism för rättighetsinnehavare långt ned i värdekedjan, på grund av praktiska begränsningar avseende tillgänglighet och effektivitet. Intressenter känner ofta inte till vilka finansiella aktörer som är involverade, och gottgörelse är beroende av att de ansvariga aktivt deltar i processen.

I stället förlitar sig AP2 på aktivt deltagande i investerarnätverk, dialog med fackföreningar och civilsamhällsorganisationer samt uppföljning av identifierad negativ påverkan på mänskliga rättigheter för att hålla sig informerad och agera vid behov. Klagomål kan dock skickas direkt till AP2 via epost och kommer då att registreras och hanteras enligt fastställda rutiner.

Slutsats

Gottgörelse är en grundläggande pelare i FN:s vägledande principer. Principerna fastställer olika ansvar för gottgörelse beroende på ett företags involvering i negativ påverkan. Även om AP2:s roll som kapitalägare och institutionell investerare ofta innebär att AP2 är direkt kopplat till negativ påverkan på mänskliga rättigheter, kan och bör AP2 använda sitt inflytande för att främja och möjliggöra effektiv gottgörelse i sina investeringar. AP2:s angreppssätt kombinerar proaktiv systemuppbyggnad, reaktiv dialog och intern anpassning till internationella standarder för att uppfylla sitt ansvar.